

Субашикевич І.Р.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Шпагіна А.Д.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ НАСТРОЇВ УКРАЇНЦІВ У ПЕРІОД ВІЙНИ

У статті висвітлено результати дослідження, спрямованого на аналіз психологічного стану українців в період війни. Необхідність даного аналізу зумовлена підвищенням стресового стану серед населення України у зв'язку з військовою агресією з боку сусідньої держави. Тяжкі та трагічні обставини, в яких знаходяться громадяни, зокрема під час повітряної тривоги, під час обстрілів, в складних умовах евакуації, втрачаючи рідних та близьких, негативно впливають на важливі аспекти життєдіяльності людини, погіршуючи її психологічний, фізичний та емоційний стани. Саме тому доцільним було вивчення впливу зазначених подій на такі чотири сфери: мотиваційно-вольову (настрій, сподівання та мотивація людей в даній ситуації), емоційну (загальний емоційний та психологічний стан респондентів, емоції та реакції які виникають останнім часом та впливають на стан людини.), соціальну (зміни в суспільній поведінці громадян: підтримка соціальних зв'язків, готовність адаптуватися до нових умов життя та соціуму) та медіасприйняття (рівень довіри громадян України до джерел масової інформації, які висвітлюють військові події, зображення сцен насильства, руйнувань, тощо) особистості.

Відповідно до поставленої мети, було проведено опитування: «Визначення психологічного стану та настроїв українців в період війни». Дане опитування дає можливість окреслити, які питання більше всього турбують людей, як вони бачать вихід з даної кризової ситуації, що вони готові робити для її покращення та які сподівання покладають на дії уряду та місцевих адміністрацій тощо. В ході проведення опитування були виявлені основні сфери життєдіяльності людини, які впливають на її загальний психологічний стан.

Ключові слова: агресія, війна, емоційний стан, медіасприйняття, підтримка, соціально-психологічний стан, тривожність.

Постановка проблеми. Виборювання незалежності України – головна мета наших громадян. Це завжди викликає супротив, військову та економічну експансію з боку агресивних держав. Відбувається спроба тотального порушення сталого світового порядку, міжнародних правових норм в контексті державних кордонів, прав людини. Ці міжнародні злочини одна з найгостріших проблем сучасного світового суспільства.

Насильницькі та військові дії завжди впливають на психологічний стан людини. Особлива травматичність наслідків зазначених подій була викликана саме несподіваністю такої агресії. Через це відбулися зміни в життєдіяльності людини. Кардинально змінилася соціальна сфера: люди втратили свої домівки, роботу, майно, стабільність існування. Саме тому великого навантаження зазнала психоемоційна сфера кожного українця. Тривожність, переживання за життя та здоров'я близьких і рідних, невизначеність май-

бутнього викликали погіршення психологічного стану багатьох людей.

Окрім того в медіа-просторі спостерігається надмірна кількість інформації, як правдивої так і фейкової, зображення сцен насильства, руйнувань. Це значно впливає на рівень довіри громадян до джерел масової інформації та на медіасприйняття загалом [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У наукових дослідженнях в галузі соціальної психології вивчаються аспекти психологічного стану та здоров'я людини під впливом різних факторів стресу та кризових ситуацій, зокрема І. Галицька проводить аналіз психологічного здоров'я як проблему національної безпеки [1], І. Гаркуша звертає увагу на особливості емоційної сфери особистості після переживання екстремальної ситуації [2]. Окрім того питання наслідків негативного емоційного стану особистості, які впливають на сприйняття інформації, медіа-

контентів представлені в роботах І. Субашкевич, А. Кабанцева та ін. [4].

Для того, аби дослідити негативні фактори впливу на соціально-психологічний стан українців в період військових дій, потрібно проаналізувати систему особистісного сприйняття сфер життєдіяльності людини.

Незважаючи на актуальність зазначеної проблеми, а саме психоемоційного стану людини під час кризових, стресових та екстремальних ситуацій, велика кількість важливих питань залишається невивченою. До них можна віднести дослідження психологічного здоров'я особистості саме в контексті війни, аналіз напрямків соціально-психологічної роботи в умовах війни, вивчення специфіки медіасприйняття та роль медіапсихології в період військових дій. Тому актуальним є дослідження соціально-психологічного стану українців в період війни.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Починаючи з 2014 року після анексії та окупації частини території України українське суспільство стикнулося не лише з проблемами соціального, а й психологічного характеру. Військовослужбовці, які знаходилися в зоні АТО та ООС ще в перші роки військового конфлікту потребували психологічної допомоги, їх рідні. Проте, значна частина нашого суспільства, переживаючи ті події, продовжувала працювати, вчитися, допомагати нашим бійцям, знаходячись в звичних для себе умовах. Але з початком повномасштабного вторгнення російських військ та масованих військових атак на міста та населені пункти нашої країни, це питання постало дуже гостро і болюче. Тому що кардинально змінилося життя всього населення України. Глибина і потужність отриманої психологічної травми зачепила усіх українців. Таким чином психоемоційний стан та настрої всього населення значно погіршився.

Формулювання цілей статті. Відтак метою статті є визначення психоемоційного стану та

настоїв громадян України в період війни.

Опитування «Визначення психологічного стану українців в період війни» дозволяє виявити моральний стан громадян в складній ситуації, а саме під час військових дій на території нашої країни. Дослідження охоплює чотири сфери життєдіяльності людини: мотиваційно-вольової, емоційної, соціальної та медіасприйняття.

Виклад основного матеріалу. Згідно з результатами опитування мотиваційно-вольової сфери, відповідаючи на питання – «Що можна зробити для перемоги України?» респонденти обрали наступні варіанти відповіді: більша частина опитаних – 93,2 % вважають, що кожен на своєму місці, виконуючи певну роботу допоможе країні перемогти; 56,8 % опитуваних вважають необхідним надавати матеріальну допомогу для потреб армії, біженців тощо; 40,9 % респондентів вважають за потрібне підтримувати захисників та водночас довіряти офіційним джерелам масової інформації; 36,4 % прагнуть фізично та фінансово допомагати внутрішньо переміщеним особам (рис. 1).

Отже, результати відповідей на дане питання показали, що більшість респондентів мотивовані до перемоги України та схильні до того, аби використовувати власні ресурси та самостійно підтримувати процес виконання цієї мети.

Визначення особистої функції кожного громадянина в період війни розподіляється таким чином: 52,3 % опитуваних визначають своєю функцією підтримувати трудову та економічну сферу країни; 25 % опитуваних бачать свою функцію в практичній допомозі в якості волонтера. 11,4 % респондентів вважають розвиток культурної та наукової діяльності важливим в цьому питанні; 9,1 % готові допомагати в якості тероборонця та військовослужбовця (рис. 2).

Таким чином, можна сказати, що громадяни України приймають вольові рішення щодо покращення умов життя та вважають необхідним підтримувати трудову та економічну сферу країни.

Рис. 1. Можливі варіанти допомоги Україні з боку кожного респондента (у %)

Рис. 2. Особиста функція кожного громадянина в період війни (у %)

Також спостерігається бажання практичної та волонтерської допомоги.

Питання «Яким би Ви хотіли бачити майбутнє України?» передбачало можливість декілька варіантів відповідей, отож: 79,5 % вірять в перемогу та відбудовування України; 70,5 % респондентів вважають, що Україна ще більше згуртується під час визвольної боротьби; 54,5 % сподіваються на повернення усіх анексованих територій; 45,5 % налаштовані на стрімке зростання економіки України після перемоги; 38,6 % підтримує вступ України в НАТО; 2,3 % схилиються до мирної угоди з країною агресора (рис. 3).

Результати відповідей на дане питання говорять про високий рівень сподівань українців щодо переможної позиції та відновлення інфраструктури міст країни. Окрім того, значна кількість респондентів сподівається на зростання рівня патріотичності та згуртованості населення.

Переходимо до аналізу блоку питань медіасприйняття особистості. Питання з цієї сфери мали на меті дослідити рівень довіри громадян України до певних джерел масової інформації, які висвітлюють військові події, отож: більша частина респондентів – 38,6 % довіряє тільки офіційним сайтам державних органів України; 18,2 % надають перевагу офіційним телеграм каналам державних органів України і сторінкам відомих політичних військових експертів; 13,6 % поділя-

ють думку викладену на офіційних соцмережах державних органів України.

Менша частина респондентів довіряє суспільним каналам радіо та телебачення та іншим джерелам інформації (рис. 4).

Аналізуючи результати до даного питання, можна зазначити, що велика кількість опитаних виявляють значний рівень довіри до джерел масової інформації, зокрема до офіційних сайтів державних органів України.

При визначенні інформаційної діяльності як важливої підтримки у військовий час: 40,9 % опитуваних схилиються до того, аби отримувати інформацію з декількох офіційних джерел, щоб остаточно впевнитись в подіях; 38,6 % респондентів вважають інформаційну діяльність важливим чинником у військовий час; 15,9 % теж погоджуються з цим, але з урахуванням висвітлення інформації в світовому медіа-просторі (рис. 5).

Отже, можна зазначити, що висвітлення інформації щодо військових подій має важливе значення для підтримки населення країни у цей непростий час. Більшість респондентів довіряють декільком джерелам масової інформації, щоб мати остаточно та реальну думку стосовно перебігу військових подій.

При відповіді на питання «Чи вважаєте Ви, що висвітлення інформації державною мовою має важливе значення?» переважна більшість опиту-

Рис. 3. Майбутнє України очима респондентів (у %)

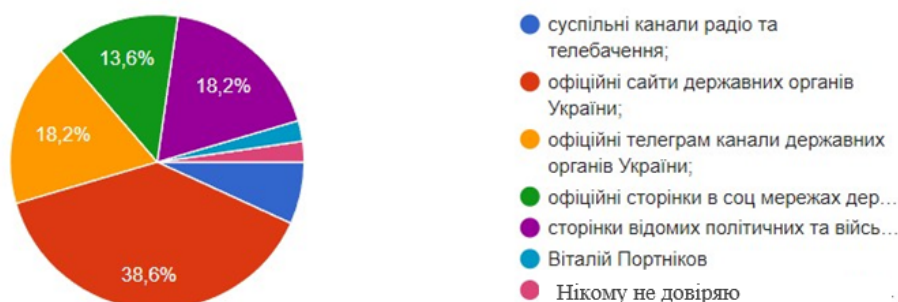

Рис. 4. Рівень довіри громадян джерелам масової інформації (у %)

Рис. 5. Інформація як важлива підтримка у військовий час (у %)

ваних – 84,1 % вважають, що має важливе значення. Значно менша частина – 9,1 % опитуваних визначає, що це немає значення.

Аналізуючи відповіді в блоці питань емоційної сфери, в якій досліджувався загальний емоційний та психологічний стан респондентів, а саме: емоції та реакції які виникають останнім часом та впливають на стан людини, була запропонована низка таких питань: «Коли я читаю про злочини російської армії в окупованих містах, я»: 50% опитуваних читаючи про злочини російської армії відчують гнів; 36,4 % знаходяться в стані духовного та морального спустошення.

Решта респондентів відчують страх, ненависть, перебувають в пригніченому стані, відчують огиду та ніколи цього не забудуть, благають Бога, щоб це скоріше закінчилося (рис. 6).

Таким чином, можна визначити настрій громадян України відносно військових злочинів росій-

ських окупантів. Реакцією більшості опитаних на такі страшні новини – гнів, духовне та моральне спустошення.

На питання «Під час сигналу тривоги я зазвичай» 47,7 % респондентів під час сигналу тривоги намагаються зберігати спокій і не нервувати, 40,9 % знаходяться в спокійному стані, продовжують займатися повсякденними справами. Менша кількість – 11,4 % перебувають в тривожному стані.

Можна зазначити, що більшість громадян України здатні контролювати свій стан під час стресових та неочікуваних ситуацій, це говорить про значний рівень розвитку саморегуляції свого емоційного стану та нервової системи. Проте, є частка респондентів, які, все ж таки, перебувають у тривожному стані та потребують додаткової підтримки.

Питання «Що допомагає Вам позбавитись негативного емоційного стану?» передбачало

Рис. 6. Реакція громадян на злочини російської армії (у %)

декілька варіантів відповідей: 70,5 % відчувають піднесення від успіхів ЗСУ; 65,9 % респондентів позбавляються негативного емоційного стану за допомогою роботи, навчання тощо; 38,6 % отримують підтримку від рідних та друзів; 29,5 % респондентам допомагає підтримка світу; 22,7 % бачать можливість допомоги в ролі волонтера; 2,3 % потребують психологічної підтримки спеціалістів (рис. 7).

Отже, результати відповідей на дане питання говорять про те, що значна більшість опитаних виявляють здатність самостійно долати негативний психоемоційний стан, не загострюючи його. Способами вирішення цієї проблеми є: новини про успіхи ЗСУ, заняття побутовими справами, навчанням та роботою, підтримка рідних та друзів.

Розглянемо результати блоку питань, які спрямовані на визначення змін в соціальній сфері: підтримку соціальних зв'язків, готовність змінити та адаптуватися до нових умов життя та соціуму. Отож, «Чи вплинули військові дії на Ваші соціальні зв'язки?»: 36,4 % опитуваних вважають, що військові дії вплинули на їх соціальні зв'язки; 29 % вважають, що втратили деякі соціальні зв'язки через розбіжності у політичних поглядах; 15,9 % збільшили кількість однодумців в соцмережах; 11,9 % не мають можливості спілкуватися з деякими знайомими через військові дії чи їх виїзд за кордон (рис. 8).

Таким чином, військові події в Україні, все ж таки, вплинули на соціальну сферу громадян, зокрема на підтримку та формування соціальних зв'язків. Спостерігається втрата комунікації з деякими знайомими через різні політичні погляди, або ж через їхній/власний виїзд за кордон. Проте 36,4 % від загальної кількості респондентів стверджують, що військові події не вплинули на їхні соціальні зв'язки.

Неоднозначними були відповіді на питання «Як Ви відноситися до бажання громадян виїхати за межі України в більш безпечні країни Європи?»: 45,5 % вважають варіант виїзду за межі країни тимчасово придатним; 43,2 % позитивно відносяться до бажання людей виїхати, розуміючи ситуацію, в яких вони опинилися; 11,4 % схиляються до варіанту розміщення людей на безпечних територіях нашої країни (рис. 9).

Більша частина респондентів висловлює позитивне ставлення до внутрішньо переміщених осіб. Громадяни із розумінням ставляться до проблем та потреб таких людей.

На питання «Чи готові Ви особисто виїхати за межі країни, враховуючи теперішню ситуацію?», були отримані такі відповіді: 63,6 % вважають своїм обов'язком залишатися в країні та надавати можливу допомогу; 13,6 % готові виїхати тимчасово, проте продовжувати свою професійну діяльність дистанційно в Україні; 11,4 % готові виїхати

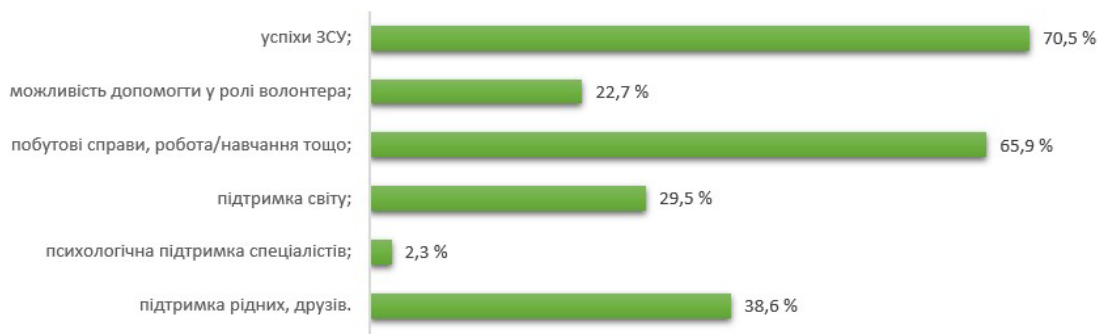

Рис. 7. Способи покращення емоційного стану (у %)

Рис. 8. Способи покращення емоційного стану (у %)

тимчасово але продовжувати онлайн-навчання в українських ЗВО. Незначна кількість готова виїхати за межі країни для постійного проживання та волонтерства за кордоном (рис. 10).

Аналізуючи відповіді на дане питання, варто зазначити, що значна більшість респондентів налаштована патріотично, залишається в країні та виявляє готовність і бажання надавати можливу допомогу потребуючим. Менша кількість готова до виїзду за кордон, проте має на меті продовжувати навчання/роботу в Україні в дистанційному форматі.

У підсумковому питанні «На Вашу думку, що може покращити психологічний стан людей, що пережили військові події та складні ситуації?»: 43,2 % вважають, що перемога України може покращити психологічний стан людей; 29,5 %

визначають, що для покращення психологічного стану людей потрібно залучити психологів та інших спеціалістів; 18,2 % бачать покращення та стабілізацію в містах нашої країни вирішенням проблеми негативного психологічного стану людей.

Менша кількість сподівається на підтримку рідних та друзів (рис. 11).

Таким чином, більшість респондентів мотивована на перемогу, впевнена у своєму майбутньому як громадяни України та вважають, що перемога здатна покращити психоемоційний стан людей, що пережили військові події та складні ситуації.

Висновки. Українці, у своїй переважній більшості, налаштовані на перемогу. Усвідомлюють свою відповідальність та вмотивовані на підтримку економіки України, патріотично нала-

Рис. 9. Ставлення громадян до виїзду за кордон ВПО (у %)

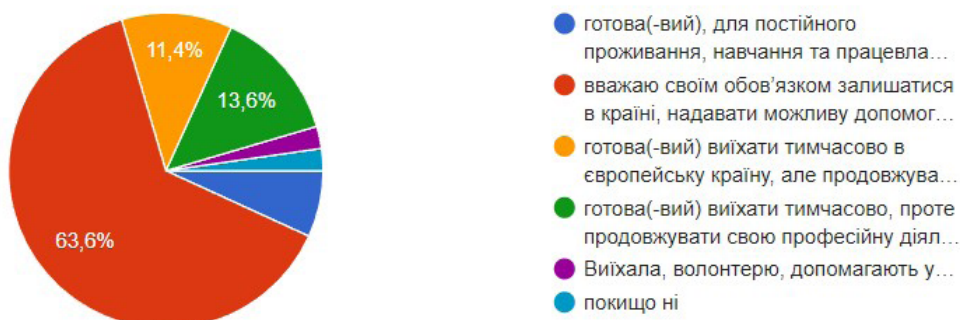

Рис. 10. Особистісне ставлення громадян щодо виїзду за кордон (у %)

Рис. 11. Способи покращення психологічного стану людей (у %)

штовані і виявляють бажання приймати участь в якості волонтерів, військовослужбовців та тероборонців. Населення України і надалі продовжує згуртовуватись, є палке бажання повернути анексовані території та розбудувати країну. Більшість респондентів в такі складні для нашої країни

часи, намагаються зберігати спокій, продовжують займатися при можливості повсякденними справами, знаходять в волонтерити, підтримувати тимчасово переміщених осіб. Вважають за необхідне залишатися в країні та всіляко підтримувати ЗСУ.

Список літератури:

1. Галецька І. І. Психологічне здоров'я як проблема національної безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна*. 2012. Вип. 2(1). С. 49–58.
2. Гаркуша І. В. Особливості емоційної сфери особистості після переживання екстремальної ситуації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2017. Вип. 5(1). С. 33–39.
3. Кабанцева А. В. Паніка як психологічний фактор інформаційної небезпеки особистості. *Психологія і особистість : наук. журнал / Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2020. Вип. 2(18). С. 9–22.
4. Субашкевич І. Р. Медіаконтент як один із чинників формування національної ідентичності. *Матеріали звітної наукової конференції факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка*. Львів, 2018. С. 150–154.

Subashkevych I.R., Shpahina A.D. RESERCH OF THE SOCIO-PSYCHOLOGICAL MOODS OF UKRAINIANS DURING THE WAR

The article highlights the results of a study aimed at analyzing the psychological state of Ukrainians during the war. The need for this analysis is due to the increasing stress among the population of Ukraine in connection with the insidious military aggression by the neighboring state. The difficult and tragic circumstances in which citizens are, in particular during air strikes, shelling, difficult evacuation conditions, losing relatives and friends, negatively affect important aspects of human life, worsening his psychological, physical and emotional state. That is why it was advisable to study the impact of these events on the following four areas: motivational-volitional (mood, expectations and motivation of people in this situation), emotional (general emotional and psychological state of respondents, emotions and reactions that arise recently and affect the human condition.), social (changes in social behavior: maintaining social ties, willingness to adapt to new living conditions and society) and media perception (level of trust of Ukrainian citizens in certain media sources covering military events, images of scenes of violence, destruction) personality .

In accordance with the set goal, we developed a survey: "Determining the psychological state of Ukrainians during the war." This survey provides an opportunity to outline which issues concern people the most, how they see a way out of this crisis situation, what they are ready to do to improve it and what hopes they place on the actions of the government and local administrations. The survey identified the main areas of human life that affect his general psychological state.

Key words: war, aggression, media perception, socio-psychological state, emotional state, anxiety, support.